

5. Савчин М. В., Марчук Р. В. Основні принципи діяльності Конституційного Суду України по тлумаченню Конституції України. *Часопис Київського університету права*. Київ, 2009. С. 83–89.

6. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> (дата звернення: 10.05.2022).

УДК 340.12

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ДЖЕРЕЛО (ФОРМА) ПРАВА

Козинець Олена Гаврилівна,
завідувач кафедри правоохоронної діяльності та
загальноправових дисциплін,
юридичного факультету
Навчально-наукового інституту
права і соціальних технологій
Національного університету
«Чернігівська політехніка»,
кандидат історичних наук, доцент
elena_8067@ukr.net

Пода Руфіна Вячеславівна,
студентка групи КЮ-211
юридичного факультету
Навчально-наукового інституту
права і соціальних технологій
Національного університету
«Чернігівська політехніка»
rufina.poda@gmail.com

Проблема співвідношення понять «джерело права» та «форма права», незважаючи на свою давність, досі залишається актуальною. Вирішення цього питання є надзвичайно важливим для правозастосовного механізму.

Поняття джерела «форми» права розглядалися багатьма вченими, одні ототожнюють ці поняття, інші – не знаходять нічого спільного між ними [1, с. 16].

Ми поділили всіх науковців, котрі досліджували це питання, на три групи.

Ті, хто тлумачать ці поняття не як синоніми. Так, М. В.Цвік та О. В.Петришин визначають окремо форму права як сукупність визнаних конкретною державою офіційно-документальних способів зовнішнього виразу та закріплення правових норм [2, с. 178].

Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. розрізняють форму права зовнішню та внутрішню. Під внутрішньою формою права вони розуміють внутрішню організацію права (систему права) [3, с. 149]

Зовнішня форма права, на їх думку, являє собою способи закріплення правових норм та їх зовнішнього вираження (юридичне джерело права).

Г. Шершеневич стверджував, що під терміном «джерело права» розуміють: сили, що творять право, матеріали, покладені в основу того чи іншого законодавства, історичні пам'ятки, які колись мали значення діючого права, засоби пізнання чинного права [4, с. 369].

Також існує й інша категорія науковців, котра вважає, що джерела та форми права мають спільне значення тільки при певному підході до тлумачення, наприклад Тополевський Р. Б., Федіна Н. В., розрізняють матеріальні, ідеальні та юридичні джерела права. Під матеріальними визначають матеріальні умови функціонування суспільства. Ідеальні – основоположні принципи та теорії, які кладуться в основу правової системи. Юридичні (формальні) – виражені назовні засоби обґрунтування юридичної обов'язковості норм права

за допомогою юридичних актів. На їх думку, саме юридичні (формальні) джерела права зазвичай розглядаються як джерела (форми) права і співпадають з зовнішньою формою права. Проте вони також згадують про джерела «форми» права як одне й те саме, даючи визначення, що джерела (форми) права – це засоби офіційного закріплення правових норм та їх зовнішнього вираження [3, с. 149].

Щодо третьої категорії, то вони вважають ці поняття тотожними. Зокрема С. С. Алексєєв – як такі, що виходять від держави чи визнаються нею офіційно документальні способи вираження і закріплення норм права, надання їм юридичного, загальнообов'язкового значення [5, с. 76].

Спробуємо проаналізувати визначення джерела права представників тих категорій, котрі згадувалися вище.

Візьмемо за приклад розуміння цього поняття Цвіка та Петришина, оскільки воно є найбільш ширшим та включає думки інших вчених: джерело права – це правостворююча сила; пам'ятки історії, літератури, судові справи та звичаї, що існували історично та мали значення для чинного на той час права; певний вид діяльності державної влади з утворення правових норм; матеріали, взяті за основу того чи іншого законодавства.

Це визначення є неповним, оскільки не врахована ситуативність як елемент джерела, а без відносин не може існувати й право.

Також недоліком є неврахування, що право само по собі є не тільки сукупністю правил поведінки, а й самим регулятором відносин. Тобто, джерелом права є не тільки база для написання норм та діяльність уповноважених суб'єктів з нормотворчої діяльності, а й самі норми права, на основі яких і відбувається регулювання відносин. Те ж самий висновок можна дати й після аналізу інших визначень науковців цієї категорії, оскільки вони є схожими.

Тепер розглянемо другу категорію науковців. Більшість визначень представників цієї категорії тяжіють до тієї думки, що джерело та форма права – тотожні поняття та являють собою вихідні від держави або визнані нею офіційно документальні форми вираження і закріплення норм права, які надають їм юридичного, загальнообов'язкового значення; специфічну форму виявлення волі і надання їй значення загальнообов'язкової норми.

У цьому визначенні ми вже спостерігаємо, що джерела права включають у себе норми права, проте не враховуються саме витoki на основі яких сформувалися правові норми.

Отже ми спостерігаємо таку картину: обидві групи вчених допускаються тієї ж самої помилки – розглядають джерело тільки з однієї сторони. Одні – як законодавчу базу для норм, інші – як сукупність норм за основі яких відбувається регулювання відносин.

На черзі аналізу остання категорія вчених, які вважають, що джерела та форми права мають спільне значення тільки при певному підході до тлумачення.

Як вже було сказано, Тополевський Р. Б., Федіна Н. В., розрізняють матеріальні, ідеальні та юридичні джерела права. В їхньому визначенні джерела права розкривається вся його сутність: і як основа для норм права (ідеальні), і як законодавча база права (юридичні), і вони враховують ситуативність джерела права (матеріальні). Щодо матеріальних, то вони правильно підмітили, що для створення права, у ролі норм регулювання відносин, повинні існувати самі відносини з цієї сфери, в якості джерела права.

Вони є представниками саме тієї категорії, котра не зосереджує увагу на певному визначенні «джерела права».

Як згадувалося вище, право – це не тільки сукупність правил поведінки, закріплених у нормах, а й сама система регулювання суспільних відносин, котра у свою чергу базується на правових нормах, визначених у певних формах (законах, актах, договорах...). А тому джерело, у юридичному значенні, дійсно є самою формою права, котра є зовнішнім виразом. Також, наприклад той самий закон може бути одночасно і формою (оскільки є зовнішнім виразом правил поведінки), і джерелом (як база для написання певного підзаконного акту). Але потрібно враховувати, що для кожної держави, в залежності від того до якої правової сім'ї вона належить, є власний список форм права.

Отже, ми поділяємо думку тієї категорії вчених, що розглядають джерело права у різних значеннях, а тому й знаходять тотожність між джерелом та формою, проте тільки в

юридичному або формальному значенні першого поняття та враховуючи ту чи іншу правову сім'ю. Важливим є те, що не варто розглядати поняття «джерело права» лише з одного боку, оскільки воно є достатньо широким. Що стосується співвідношення джерела та форми права, то якраз таки розглядаючи джерело права у юридичному, або як ще називають формальному, розумінні воно є самою формою права, проте не всюди, а в залежності від офіційно визнаних тією чи іншою державою форм права. Ця особливість викликана існуванням різних правових сімей (романо-германська, англосаксонська, релігійна, традиційна, соціалістична чи змішана).

ЛІТЕРАТУРА

1. Дрішлюк А. І. Поняття джерела права та його форми. Юридичний науковий електронний журнал. 2014 № 1. С. 15-19.
2. Загальна теорія держави і права. За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
4. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права: Выпуск первый. Издание Бр. Башмаковых. Москва, 1912. 814 с.
5. Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия: опыт комплексного исследования. Москва: Статут, 1999. 712 с.

УДК 61:34:351.74:355.01

ЩОДО ПИТАННЯ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Козинець Олена Гаврилівна,
завідувач кафедри правоохоронної діяльності та
загальноправових дисциплін,
юридичного факультету
Навчально-наукового інституту
права і соціальних технологій
Національного університету
«Чернігівська політехніка»,
кандидат історичних наук, доцент
elena_8067@ukr.net

Ромашенко Катерина Юріївна
студентка групи ПД-201
юридичного факультету
Навчально-наукового інституту
права і соціальних технологій
Національного університету
«Чернігівська політехніка»
katia2020zno@gmail.com

Від 24 лютого 2022 р. наша держава потерпає від агресивного повномасштабного воєнного вторгнення РФ, яка зазіхає не тільки на суверенітет та незалежність нашої держави, але й руйнує інфраструктуру держави і найголовніше – становить пряму загрозу життю та здоров'ю громадян.

Оскільки наша держава знаходиться у воєнному стані, то набувають значення зовсім інші вміння та навички ніж ті, що ми зазвичай використовуємо в повсякденному мирному житті. Серед них – вміння своєчасно та якісно надати домедичну допомогу.